

Postać Jezusa, że aż się Ją obdziera z Bóstwa, to dlaczego nie ponowić spojrzenia tradycyjnych harmonii ewangelicznych?!

Tekst Ewangelii został wzięty z III wyd. Biblii Tysiąclecia (BT 1980). Przypisy zawierają tylko podstawowe wyjaśnienia, zwłaszcza natury topograficznej. Do harmonii zostało dołączone dopowiedzenie, czyli z cudzoziemska aneks: Historia i problem Miejsc Świętych, Wyznania chrześcijańskie w Palestynie, Sytuacja ludnościowa i religijna w (dzisiejszej) Palestynie.

Ozdobą i niejako integralną częścią harmonii kalwaryjskiej są barwne zdjęcia Adama Bujaka, mistrza fotografii. Są to ujęcia niejako w potrójnej płaszczyźnie ideowej: miejsca z Ziemi Świętej przeplatają się z ceremoniami pasyjnymi w Kalwarii Zebrzydowskiej, a także z epizodami posługiwania apostołskiemu Jana Pawła II w Watykanie: Jest to jakby potrójna wizja: Jerozolima — miasto święte, Kalwaria — polska Jerozolima, Rzym — Jerozolima Jana Pawła II. Zdjęcia są naprawdę piękne i sugestywne (por. np. il. 65, 72, 82—84). Może niektóre podpisy nie są ścisłe. Tak np. il. 28: nie bogaci kupcy, lecz poganizacje wielbłądów do fotografii pamiątkowej; il. 32: powrót nie z synagogi, lecz spod Muru Płaczu; il. 38: wejście pod Mur Płaczu z synagogi; il. 42: dolina Cedronu; il. 54: nie więzienie Chrystusa, lecz grobowiec Heleny, królowej Adiabeny w Grobach Królów w Jerozolimie (?). Oprócz podpisów realiów są próby stylizacji, np. il. 9: ucieczka do Egiptu — co nie wydaje się być wskazanym.

O. Chadam pisze w przedmowie: „Obok osobistego sentymentu autora dla ojczyzny Chrystusa i Miejsc świętych, ma to być również próba rozbudzenia zainteresowania nimi społeczeństwa polskiego, pewnej zachęty i przygotowania do pobożnego nawiedzenia tych miejsc. Liczne ilustracje mają je przybliżyć czytelnikowi” (s. 6). Należy pogratulować Wydawnictwu „Calvarianum”, które coraz prętniej się prezentuje na polskim rynku wydawniczym, i redaktorom książki: o. Wiesławowi Murawcowi i o. Mikołajowi Rudykowi — tej publikacji, wykonanej w Drukarni Narodowej w Krakowie. A na pytanie, czy warto dzisiaj publikować harmonie ewangeliczne, skoro podkreśla się wartość synoptycznego czytania ewangelii, odpowiemy: warto, bo trzeba spoglądać na Postać Jezusa z różnych punktów widzenia. Jeżeli w muzyce Olivier Messiaen skomponował na fortepian „Dwadzieścia spojrzeń na Dzieciątka Jezus”, to dlaczego my uparcie nie chciałibyśmy spojrzeć na Jezusa od strony harmonicznego opisu Ewangelistów?

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

DONATO BALDI OFM, *W Ojczyźnie Chrystusa*. Przewodnik po Ziemi Świętej. Przełożył i uzupełnił Aleksander Kowalski (Biblioteka Franciszkańska, nowa seria, nr 2), Kraków — Asyż 1982, ss. 371 + nlb., 34 ryc. w tekście + 47 il. kol.

Mapa Ziemi Świętej i Plan Jerozolimy (dodatek Bibl. Fran. nowa seria, nr 2).

Stare przewodniki po Ziemi Świętej (przewodnik „Głosu Ziemi Świętej”, Borkowskiego, Króla, Steimetzky'go) już się zdezaktualizowały, a zresztą od dawna są już niedostępne. Dlatego dobrze się stało, że p. Aleksander Kowalski, licencjat nauk biblijnych, przełożył i uzupełnił D. Baldiego *Guida di Terra Santa*, Gerusalemme 1973. Przekład odznacza się dobrym językiem i stylem, uzupełnienia dotyczą polskich pamiątek w Ziemi Świętej.

Szkoda, że nie zostały uwzględnione wszystkie pamiątki polskie z okresu II wojny światowej, np. brak wzmianki o tablicach polskich w Nazarecie: w konwencie franciszkańskim Terra Santa, gdzie wspomina się pobyt 1200 polskich harcerzy, a także w salezjańskim kościele Jezusa Młodzieńca (Gesù Adolescente), gdzie znajdują się dwie tablice na pamiątkę junackiej szkoły podstawowej 1942/43 i gimnazjum w 1947 r. Ale widocznie te rzeczy, jak i wszystkie pamiątki polskie w Palestynie z II wojny światowej, czekają na osobną publikację (albumową ze zdjęciami np. Adama Bujaka, jeśli wolno marzyć!).

O. Anzelm Szteinke OFM, komisarz Ziemi Świętej w Polsce, kreśli w przedmowie do polskiej edycji prehistorię przekładu. Wszystkim tym, którzy przyczynili się do powstania tego przekładu przewodnika po Ziemi Zbawiciela, należy się ogromna wdzięczność, gdyż duża jest ich zasługa dla polskiej kultury. Edycja polska, wydrukowana we franciszkańskiej drukarni „Porziuncola” w Asyżu, jest na poziomie wydawnictw światowych. Szkoda, że nie można było widzieć tej pozycji na XXIX Międzynarodowych Targach Książki w Warszawie.

Kraków

Ks. JERZY CHMIEL

KLEMENS RICHTER (wyd.), *Die katholische Kirche und das Judentum. Dokumente von 1945—1982*, Herder, Freiburg 1982, ss. 160.

Wypada przypomnieć, nawet za cenę powtórzenia, iż relacje Kościoła katolickiego do judaizmu nie wypełniają chwalebnych kart jego historii. Określa je częściej zawstydzający rejestr agresji, uprzedzeń, programów, prześladowań i gett niż przejawianie sporadycznie oznaki zrozumienia oraz sympatii. Dopiero po żydowskiej katastrofie holokaustu w chrześcijaństwie zaczyna się mówić nieśmiało o trudnej przeszłości, wyznaniu winy, o potrzebie wzajemnego poznania i szczerzej współpracy oraz o nadziejach na zrealizowanie planów Boga w historii ludzkości.

W zaprezentowanych tu dziewiętnastu dokumentach oficjalnych Kościoła katolickiego łatwo prześledzić drogę powojennego dialogu, który mimo pewnych meandrów myśli i postaw zmierza ku pełniejszemu odkrywaniu duchowego dziedzictwa, wspólnego chrześcijanom i Żydom (s. 63—157). Aż jedenadziec z tych tekstów powstało na gruncie niemieckim, co jest zrozumiałe na tle prześladowań i chęci wyniszczenia Żydów w tym zwłaszcza kraju. Uzupełniają je: artykuł 4. soborowej deklaracji *Nostra aetate*, wskazówki i sugestie do tejże deklaracji, wskazania duszpasterskie Komitetu biskupów francuskich do spraw stosunków z judaizmem oraz cztery znaczące przemówienia papieża Jana Pawła II, w których podkreśla on potrzebę, a nawet konieczność braterskiego dialogu katolicko-żydowskiego.

Wzmiankowane wyżej dokumenty opatrzone trzema wprowadzającymi komentarzami: K. Richter przeprowadza informujący przegląd rozwoju stosunków katolicko-żydowskich w latach 1945—1982, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska niemieckiego; motywy dla potrzebnej ekumeny chrześcijańsko-judaistycznej przedkłada starotestamentalista katolicki z Münster, E. Zenger; zaś E. Ehrlich omawia krytycznie dotychczasowy stan dialogu katolicko-żydowskiego z pozycji judyzmu (s. 9—62). Książkę zamyka zestawienie ważniejszej powojennej literatury niemieckiej, dotyczącej ogólnie judyzmu oraz jego stosunków religijnych z chrześcijaństwem (s. 158—160).

Bogaty materiał dokumentacyjny oraz obustronna refleksja krytyczna sprawia, że jest to książka wartościowa i bardzo potrzebna, chociażby po